

cjelinu, kojoj cjelovitost daje (i) »vanjski« razlog, a to je čitateljska potreba za takvim tipom štiva, autorica objašnjava bratovštinskim kapacitetima i potrebama, uputivši na uglednu dubrovačku bratovštinu antunina kao vjerojatno izvorište i odredište kodeksa. Zanimljivo je istaknuti da i Žagar i Grmača, usuprot uvriježenim tvrdnjama o perifernom pa i ruralnom statusu ćirilicnoga pisma, upozoravaju na urbanu sredinu kao prostor u kojemu zbornik nastaje i čije potrebe namiruje.

Uvodna studija završava preciznim prikazom načela prijepisa i u užem smislu riječi priređivačkih načela. Izdanje je lijepo kao cjelina i kao predmet, no objavljivanje dvosveščane knjige nije samo prigodan čin u povodu 500. obljetnice, nego je važan događaj za hrvatsku kulturu. Prvo, zato što jedan vrijedan rukopis, dakle unikat, star točno pet stoljeća, postaje u presliku dostupan javnosti. Drugo, izdanje stavlja u fokus jedan zbornik koji je, potisnut zanimanjem za svjetovnu, renesansnu dubrovačku književnost, još uvijek samo fragmentarno proučen. Treće, knjige takvoga tipa ubrajaju se u temeljna djela, važna svjedočanstva bez kojih nema ni specijalističkih istraživanja, ali ni jasne i utemeljene slike o hrvatskoj jezičnoj, književnoj i kulturnoj prošlosti uopće. A *Libro svjedoči* o nijansiranosti te prošlosti, o njezinu bogatstvu i mnogostrukosti.

LAHORKA PLEJIĆ POJE

Vera BLAŽEVIĆ KREZIĆ, *Književnimi radnjami za Crkvu i Domovinu – O novocrkvenoslavenskome jeziku Parčićeva misala iz 1893*. Matica Hrvatska, Zagreb 2020., 578 str.

Djelovanje Dragutina Antuna Parčića (1832.–1902.), franjevca trećoredca glagoljaša, kasnije kanonika Zavoda sv. Jeronima u Rimu, predstavlja obnovu hrvatske glagoljske liturgijske književnosti i oživljavanje glagoljaštva u svojim temeljnim okvirima – liturgijskim knjigama. Iako je još Jagić izdanje *Parčićeva misala iz 1893. godine* nazvao »velikim trijumfom slavenske filologije«, cjelokupni je pothvat priređivanja i tiskanja misala do nedavno bio tek površno istražen.

Znanstvena monografija Vere Blažević Krezić *Književnimi radnjami za Crkvu i Domovinu – O novocrkvenoslavenskome jeziku Parčićeva misala iz 1893.* stoga je prva suvremena, interdisciplinarna i temeljna studija o *Parčićevu misalu*, ali i o svim okolnostima koje su dovele do pothvata kojim je stvoren

novocrkvenoslavenski jezik, tj. obnovljena jezična norma hrvatskoglagoljskih liturgijskih knjiga. Knjiga je podijeljena u tri dijela, a uz Predgovor donosi se još popis kratica i oznaka, te opsežna bibliografija, prilog u kojemu su navedeni podatci o prethodno objavljenim tekstovima autorice za sadržaj knjige i kazalo imena. Tekst je opremljen tablicama i fotografijama.

U prvom dijelu naslovljenu *Parčičev misal očima vanjske i unutarnje povijesti jezika* autorica donosi pregled okolnosti 19. stoljeća koje su dovele do ideje i potrebe obnove crkvenoslavenskih liturgijskih knjiga, a koje su istočnoslavenizacijom u prijašnjim stoljećima prekinule prirodni razvoj hrvatske redakcije crkvenoslavenskoga jezika. Djelo obnove započeo je i ostvario Dragutin Antun Parčić sa svojim suradnicima. Autorica donosi iscrpan prikaz literature o ovoj tematici i analizira postupak priređivanja misala za tisak. Budući da priređivanje i izdavanje misala nije jednostavan proces, autorica je prikupila i na jednom mjestu donijela rasprave koje je Parčić vodio sa suradnicima o tipu pisma na kojemu će otisnuti svoj misal. U pozadini je stajao hrvatski ćirilometodski pokret (poznat kao i *Cyrillomethodiana*) koji je bio motiviran time da se prekine istočnoslavenizacija i obnovi hrvatski crkvenoslavenski jezik i koji je imao namjeru da sveslavenska ćirilometodska ideja posluži u svrhu uspostave jedinstva Crkve. Parčić je radio s Ivanom Črnčićem i koji – prema povijesnim činjenicama koje je autorica obradila – nije imao nimalo lak zadatak. U ovom dijelu autorica donosi i pregled recepcije, kako Misala, tako i sveukupne Parčičeve ostavštine u hrvatskoj kulturnoj povijesti.

Novocrkvenoslavenski jezični tipovi i razvojna razdoblja naslov je drugoga dijela knjige u kojemu je prikazan proces istočnoslavenizacije hrvatskoglagoljskih liturgijskih knjiga, što se tradicionalno smatra krajem prirodnoga razvoja hrvatskoga crkvenoslavenskoga jezika, te također i okolnosti koje su do njega dovele. Donose se i stajališta filologa o procesu istočnoslavenizacije, od Dobrovškoga od Kopitara i Jagića, kao i planiranje obnove hrvatskoga crkvenoslavenskoga jezika u 19. stoljeću kojim su se bavili biskup Josip J. Strossmayer i Franjo Rački. U opsegu istraživanja o istočnoslavenizaciji prikazana su njezina tri stupnja: prvi Rafaela Levakovića, drugi Ivana Paštrića te kao treći onaj Mattea Karamana i Mateja Sovića. Iz spomenuta tri stupnja, tj. tri vala istočnoslavenizacije, Parčić je preuzeo određene jezične elemente i ugradio u hrvatsku novocrkvenoslavensku normu 19. stoljeća, a to je posebno prisutno u njegovim domisalskim izdanjima. Parčić time »vlastitim autorskim doprinosom pokušava u ravnotežu dovesti obilježja različitih crkvenoslavenskih tradicija«, zaključuje autorica te navodi da je Parčičeva jezična koncepcija eklektička i da kao takva ima utjecaj na uređivanje crkvenoslavenskih liturgijskih knjiga.

Treći, ujedno i najopsežniji, dio monografije naslovljen *Iz jezika misala i o jezičnoj koncepciji D. A. Parčića* predstavlja sustavnu filološku analizu. U ovome dijelu autorica je analizirala grafetičke, grafemičke, morfološke, sintaktičke i leksičke osobitosti *Misala*. Opsežnom jezičnom analizom prikazala je vrsno poznavanje Parčićeve jezične koncepcije koju uspoređuje s drugim izvorima poput Assemanijeva i Marijanskoga evanđelja, glagoljskih Četvrtoga vatikanskoga i Prvotiska misala, te Karamanova i Vajsova misala. Utvrdila je kako se Parčić držao konzervativnosti prema starocrkvenoslavenskim predlošcima te da je neke inovacije uvodio iz hrvatskoga crkvenoslavenskoga jezika i istočnoga novocrkvenoslavenskoga jezika.

Nakon Zaključka, autorica donosi opsežnu bibliografiju, popis slika i tablica kojima je obogatila tekstualni sadržaj, kazalo imena i bibliografsku bilješku, prilog s fotografijama iz Kanona mise iz *Misala*, te autorsku bilješku.

Ova opširna i znanstveno potkrijepljena studija nije samo jezična studija, nego na inovativan način povijesno kontekstualizira čitav projekt izdanja obnovljenoga glagoljskog misala iz 1893. godine. Temeljeći svoje istraživanje na povijesnim dokumentima, autorica čitav hrvatski ćirilometodski pokret 19. stoljeća i Odbor za izdanje liturgičkih knjiga stavlja u kontekst vremena, mentaliteta i brige za čistoću jezika liturgijskih knjiga. Time ponajprije ukazuje na tematiku koja ima više smjerova aktualnosti. Prvo jer ukazuje, iz perspektive 19. stoljeća, koliki napor iziskuje priprema i izdanje jednoga misala. Parčić i njegovi suradnici, kao i svi s kojima je komunicirao u raspravama, odražavaju – iz liturgijsko-povijesne perspektive – nastojanja koja su vodila i glagoljaše srednjega vijeka u pripravi, prevođenju, prepisivanju ili tiskanju glagoljskih liturgijskih knjiga. Drugo, takav se pothvat nije mogao ostvariti bez kvalitetnoga odnosa prema jeziku i tekstu, budući da je tekst *Misala* sakralan, a s time u skladu treba biti i njegov jezik. Treće, ova studija ukazuje na uzor Dragutina Antuna Parčića i njegovih suradnika, a to je suvremeno prevođenje liturgijskih knjiga rimskoga obreda na narodne jezike, konkretno na hrvatski književni jezik.

Vrijednost je ove znanstvene monografije prepoznata u znanstvenim krugovima pa je autorica, Vera Blažević Krezić za nju 2020. godine dobila Nagradu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti za najviša znanstvena i umjetnička dostignuća u Republici Hrvatskoj za područje filoloških znanosti.

KRISTIJAN KUCHAR